

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ด้วย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้ หม่อมราชวงศ์ แชมแจ่มจรัส รัชนี ประธานคณะทำงานวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีหญ้าแฝก เข้าเฝ้าฯพร้อมคณะผู้ดำเนินงานเกี่ยวกับหญ้าแฝก คณะผู้สนับสนุนงานวิจัย (รมต.พาณิชย์ อติชัย โพธารามิก สำนักงานกปร. กรมพัฒนาที่ดิน กรมวิชาการเกษตร เป็นต้น) คณะผู้ดำเนินงานเกี่ยวกับการจดสิทธิบัตร (กรมทรัพย์สินทางปัญญา) และคณะทำงานวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีหญ้าแฝกมูลนิธิโครงการหลวง (องค์กร สวนพฤกษศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นต้น) ทูลเกล้าฯ ถวายสิทธิบัตรงานหญ้าแฝกปี 2545 จำนวน 9 ฉบับ และขอรับพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัยเกี่ยวกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีหญ้าแฝกในรอบปีที่ผ่านมา เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2546 ณ ท้องพระโรงศาลาเริง พระราชวังไกลกังวล อ.หัวหิน จ.ประจวบคีรีขันธ์ เวลา 18.30 – 20.30 น. ในครั้งนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานพระบรมราชวินิจฉัยและแนวนโยบายเกี่ยวกับงานวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีหญ้าแฝก ซึ่งประมวลได้ดังนี้ (มนตรี เศษาสกุลสม, 2546.)

1. ให้มีการศึกษาการใช้ประโยชน์หญ้าแฝกทั้งบนพื้นที่สูง การใช้ประโยชน์ในพื้นที่ตอนล่าง ในดินที่มีปัญหาเสื่อมโทรม พื้นที่ดินดาน พื้นที่ดินเปรี้ยวในบริเวณป่าพรุ การฟื้นฟูนาทุ่งร้างและการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง ตลอดจนการพัฒนาพื้นที่ป่าชายเลน

2. งานวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีหญ้าแฝกเพื่อเป็นพืชรายได้แบบครบวงจรของมูลนิธิโครงการหลวง ให้ดำเนินการต่อไปเพราะเป็นประโยชน์หน้าที่รักษาดินได้ตลอดไป

3. สร้างความเข้าใจกับเกษตรกรให้มีความเข้าใจอย่างถูกต้องและชัดเจน เมื่อปลูกหญ้าแฝกแล้วดินดีขึ้นอย่างไร เช่น ความอุดมสมบูรณ์ที่ได้จากการเกิดดินค้ำหน้าแถบหญ้าแฝก และมีหญ้าแฝกให้แจกจ่ายให้เพียงพอ ในการขยายพันธุ์อาจแบ่งไปจากแถบหญ้าแฝกที่ปลูกไว้ จนเต็มพื้นที่และควรทำให้ได้คุณภาพโดยปลูกแบบค่อยเป็นค่อยไป และให้ดูแลรักษาให้ดี

จากที่ได้พระราชทานพระบรมราชวินิจฉัยและแนวนโยบายเกี่ยวกับงานวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีหญ้าแฝก ทำให้หน่วยงานภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน องค์กรเอกชน อาสาสมัครต่างๆ ต้องผนึกกำลังร่วมกันดำเนินโครงการสู่เป้าหมายในอนาคตโดยการให้ชุมชนผลิตหญ้าแฝก และเพิ่มมูลค่าหญ้าแฝกให้เป็นผลิตภัณฑ์หญ้าแฝกที่สามารถสร้างรายได้ให้ยั่งยืนกับชุมชน (ดำรงศักดิ์ เหล่า

แสงธรรม,2545)อีกทั้งขยายผลสู่เครือข่ายระบบอุตสาหกรรมชาวบ้าน โดยการใช้อยู่จากผลงานทรัพย์สินทางปัญญางานหญาแฝกเป็นวัสดุทดแทนไม้เพื่อลดการตัดไม้ทำลายป่า ลดการใช้วัสดุที่มาจาก อุตสาหกรรม เป็นการลดมลภาวะ ใช้เป็นวัสดุในการผลิตซึ่งเป็นการอำนวยความสะดวกในบ้านหรือเครื่องเรือน(จารุญ เล้าสินวัฒนาและวิรัตน์ ภูวิวัฒน์,2547) ที่ชาวชนบทสามารถผลิตเองได้ทำให้ประหยัดค่าใช้จ่าย อนุรักษ์พลังงาน และยกระดับ ความเป็นอยู่ของชาวชนบท นำมาซึ่งการพึ่งพาตนเองของชาวชนบท การใช้หญาแฝกมาสร้างเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ถือได้ว่าเป็นกุศโลบายในการสร้างความอบอุ่นในครอบครัวเพื่อนำชุมชนให้เข้มแข็งโดยที่สามารถยืนอยู่ได้ด้วยตนเอง เนื่องจากทรัพยากรป่าไม้เป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญยิ่งของประเทศและมวลมนุษยชาติ มีอิทธิพลต่อสภาวะความสมดุลของระบบนิเวศ ดังได้เห็นจากสภาวะวิกฤตจากภัยธรรมชาติต่างๆในปัจจุบันซึ่งรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ โดยสาเหตุสำคัญเกิดจากการลดลงอย่างรวดเร็วของพื้นที่ป่าไม้ทำให้ป่าไม้ลดลงอย่างรวดเร็ว เช่น การบุกรุกเข้าครอบครองพื้นที่ป่าไม้เพื่ออยู่อาศัย ทำกิน ตัดไม้ทำลายป่า การนำไม้จากธรรมชาติออกมาใช้ประโยชน์ซึ่งไม่พอกับความต้องการของประชากร(เรวดี ลิขิตวงศ์, 2543) การกำหนดแนวทางการวิจัยและพัฒนาที่ทรงได้พระราชทานแนวนโยบายและทิศทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และบรรจุภัณฑ์จากเยื่อและใยหญาแฝก รวมทั้งการดำเนินให้สามารถทำการผลิตภาชนะบรรจุภัณฑ์ได้จริงโดยเครือข่ายระบบ อุตสาหกรรมชาวบ้านจึงเป็นการสร้างมูลค่าหรือการเพิ่มมูลค่าหญาแฝก สำหรับในประเทศไทยนั้นมีการปลูกหญาแฝกหลากหลายสายพันธุ์ซึ่งสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้หลากหลาย แตกต่างกันไปเช่นสายพันธุ์สงขลา 3 จากกรมพัฒนาที่ดิน มีคุณสมบัติพิเศษ คือ ใบมีความหนานุ่ม และยังคงรักษาสีเขียวตลอดตามธรรมชาติไว้ได้เมื่อแห้ง แนวคิดจึงอยู่ที่การนำมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ทำเฟอร์นิเจอร์ทดแทนการใช้เส้นหวายจากป่าธรรมชาติ เพื่อการส่งออกได้มากยิ่งขึ้น และมีการจัดตั้งกลุ่มกสิกรรมเพื่อการเพิ่มมูลค่าหญาแฝกในรูปแบบผสมผสานงานศิลปหัตถกรรม รวมเข้ากับงานอุตสาหกรรมขนาดเล็กในครัวเรือนโดยอาศัยการออกแบบให้เป็นไปตามความต้องการของตลาด เป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างการตลาด แผนการผลิต และระบบการบัญชี ภายใต้การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา(ทรงกลด จารุสมบัติ, 2548)

แนวทางการวิจัยและพัฒนาดังกล่าวที่ทรงได้พระราชทานทำให้ จึงเกิดโครงการวิจัยพัฒนาผลิตภัณฑ์แผ่นประกอบไม้อัดจากหญาแฝก เพื่อพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์หัตถกรรมครอบครัว หรืออุตสาหกรรมในเชิงพาณิชย์ และอีกแนวทางหนึ่งก็คือ การใช้ประโยชน์จากเศษวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตร ซึ่งไม่ต้องตัดทิ้ง เผาทำลาย โดยเฉพาะหญาแฝก เปลือกข้าวหรือแกลบ ฟางข้าว เศษไม้ ตะไคร้ ฯลฯ ก็ยังสามารถนำเศษวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรเหล่านี้มาเป็นวัตถุดิบประกอบเป็นแผ่นไม้เพื่อใช้ทดแทนไม้จากธรรมชาติ ซึ่งเป็นผลดีต่อการอนุรักษ์ป่าไม้ และสิ่งแวดล้อมโลก(เรวดี ลิขิตวงศ์, 2543)

ดังนั้นการพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถกรรมและบรรจุภัณฑ์จากแผ่นขึ้นอัดหญาแฝกและวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรเพื่อการสร้างมูลค่าเพิ่มและสร้างรายได้ให้กับชุมชนถือได้ว่าเป็นการสร้างงานทั้งในระดับชุมชนและในเชิงการค้า ซึ่งจะส่งผลให้การปลูกหญ้าแฝกมีการขยายตัวเพิ่มขึ้นในอนาคตและยังผลให้เกิดการสร้างงานและการพัฒนาเศรษฐกิจทั้งในระดับชุมชนและในระดับประเทศทำให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจยิ่งขึ้น นอกจากนี้การเพิ่มมูลค่าหญ้าแฝกสู่ระบบอุตสาหกรรมชาวบ้านจะเป็นส่วนหนึ่งในการที่จะทำให้กลุ่มเกษตรกรสามารถอุ้มชูตนเองได้สนองพระราชดำริตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงควบคู่กับการเพิ่มพูนความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม(ทรงกลด จารุสมบัติ, 2548)

ผู้วิจัย จึงจะทำการวิจัยพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถกรรมและบรรจุภัณฑ์จากแผ่นขึ้นอัดหญาแฝกและวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรเพื่อการสร้างมูลค่าเพิ่มและสร้างรายได้ให้กับชุมชน เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้ผลิตสินค้าชุมชนจากแผ่นขึ้นอัดหญาแฝกและวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรนำไปใช้ประโยชน์สร้างผลิตภัณฑ์ และเป็นแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ตลอดจนนักวิชาการ นักศึกษาและผู้สนใจได้ศึกษาค้นคว้าข้อมูลเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ต่อไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติและพัฒนาการของงานหัตถกรรมและภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านกระบวนการผลิตงานหัตถกรรม
2. ศึกษาความต้องการของช่างผู้ผลิต ผู้จำหน่าย และผู้สนใจผลิตภัณฑ์ ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถกรรมและบรรจุภัณฑ์จากแผ่นขึ้นอัดหญาแฝกและวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตร
3. พัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถกรรมและบรรจุภัณฑ์จากแผ่นขึ้นอัดหญาแฝกและวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรให้เกิดผลิตภัณฑ์ใหม่
4. ศึกษาความคิดเห็นที่มีต่อผลิตภัณฑ์หัตถกรรมและบรรจุภัณฑ์จากแผ่นขึ้นอัดหญาแฝกและวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรที่ได้รับการปรับปรุงแล้วของช่างผู้ผลิต ผู้จำหน่าย และผู้สนใจผลิตภัณฑ์

คำถามในการวิจัย

1. ประวัติและพัฒนาการความเป็นมาและภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านการผลิตชิ้นงานหัตถกรรมไม้แกะสลักเป็นอย่างไร
2. ความต้องการของช่างผู้ผลิต ผู้จำหน่าย และผู้สนใจผลิตภัณฑ์ ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถกรรมและบรรจุภัณฑ์จากแผ่นขึ้นอัดหญาแฝกและวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรเป็นอย่างไร

3.การพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถกรรมและบรรจุภัณฑ์จากแผ่นจีนอัดหญาแฝกและวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรให้เกิดผลิตภัณฑ์ใหม่เป็นอย่างไร

4. ความคิดเห็นที่มีต่อผลิตภัณฑ์หัตถกรรมและบรรจุภัณฑ์จากแผ่นจีนอัดหญาแฝกและวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรที่ได้รับการปรับปรุงแล้วของช่างผู้ผลิต ผู้จำหน่าย และผู้สนใจผลิตภัณฑ์ เป็นอย่างไร

ความสำคัญของการวิจัย

1. องค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติและพัฒนาการความเป็นมาและภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านการผลิตผลิตภัณฑ์งานหัตถกรรมจะสามารถนำไปจัดทำเป็นฐานข้อมูลเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าสำหรับ องค์การบริหารส่วนตำบล สำนักงานวัฒนธรรมทุกจังหวัด สถาบันการศึกษาทุกสถานศึกษาและผู้สนใจ
2. ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมและบรรจุภัณฑ์จากแผ่นจีนอัดหญาแฝกและวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรจะเป็นองค์ความรู้ที่มีคุณค่าต่อการอนุรักษ์ สืบสานสิ่งดีงามของท้องถิ่น และเพื่อส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต่อไป
3. สามารถนำผลการวิจัยไปใช้เพื่อกำหนด นโยบาย แนวทางการดำเนินงานผลิตงานหัตถกรรมและบรรจุภัณฑ์จากแผ่นจีนอัดหญาแฝกและวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรเพื่อเพิ่มมูลค่าเชิงพาณิชย์ให้กับชุมชน และองค์กรที่เกี่ยวข้อง

นิยามศัพท์เฉพาะ

ภูมิปัญญาพื้นบ้าน หมายถึงความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ของชาวบ้านในการผลิตไม้แกะสลัก ซึ่งอาจได้รับมาจากบรรพบุรุษ หรือ ได้มาจากการเรียนรู้และการสั่งสมประสบการณ์ ความรู้ ความคิดเพื่อการแก้ปัญหา หรือพัฒนางานการผลิตหัตถกรรมให้ทันกับกาลสมัยมากยิ่งขึ้น

ภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านการกระบวนการผลิตงานหัตถกรรม หมายถึง ความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ของชาวบ้านได้รับมาจากบรรพบุรุษ ในด้านประเภทของการแกะสลักไม้ ด้านลักษณะของประโยชน์ใช้สอย ด้านรูปแบบของการแกะสลักไม้ ด้านลวดลายของการแกะสลักไม้ ด้านวัสดุที่ใช้ในการแกะสลักไม้ ด้านเครื่องมือที่ใช้ในการแกะสลัก ด้านการบำรุงรักษาเครื่องมือแกะสลักไม้ ด้านวิธีการแกะสลักไม้ และด้านการอนุรักษ์และการพัฒนางานแกะสลักไม้

หัตถกรรมพื้นบ้าน หมายถึง งานช่างหรืองานฝีมือของชาวบ้านที่ประดิษฐ์เป็นเครื่องใช้ไม้สอยภายในบ้านตาม ความเชื่อถือทางด้านประเพณี ศาสนา เช่น เป็นเครื่องบูชา ใช้เพื่อความสวยงาม สนองความสุขทางจิตใจและเป็นเครื่องมือในการประกอบอาชีพ

หัตถกรรมไม้แกะสลัก หมายถึง การประดิษฐ์ชิ้นงานไม้แกะสลักบุษบก ที่ทำขึ้นจากการนำไม้ทั้งชิ้นหรือไม้หลายชิ้นต่อกันมาแกะสลักให้มีลวดลายตามที่กำหนด

ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมและบรรจุภัณฑ์จากแผ่นชิ้นอัดหญาแฝกและวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตร หมายถึง ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมที่สร้างขึ้นจาก แผ่นชิ้นอัดหญาแฝกและวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตร

การผลิตผลิตภัณฑ์ หมายถึง กรรมวิธีในการสร้างผลิตภัณฑ์หัตถกรรมไม้แกะสลัก โดยใช้กรรมวิธีการแกะสลัก

วัสดุ หมายถึง หญาแฝกหรือไม้ที่นำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์หัตถกรรมไม้แกะสลักด้วยกรรมวิธีการแกะสลักที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีคิดและภูมิปัญญาทั้งแบบดั้งเดิมและร่วมสมัย

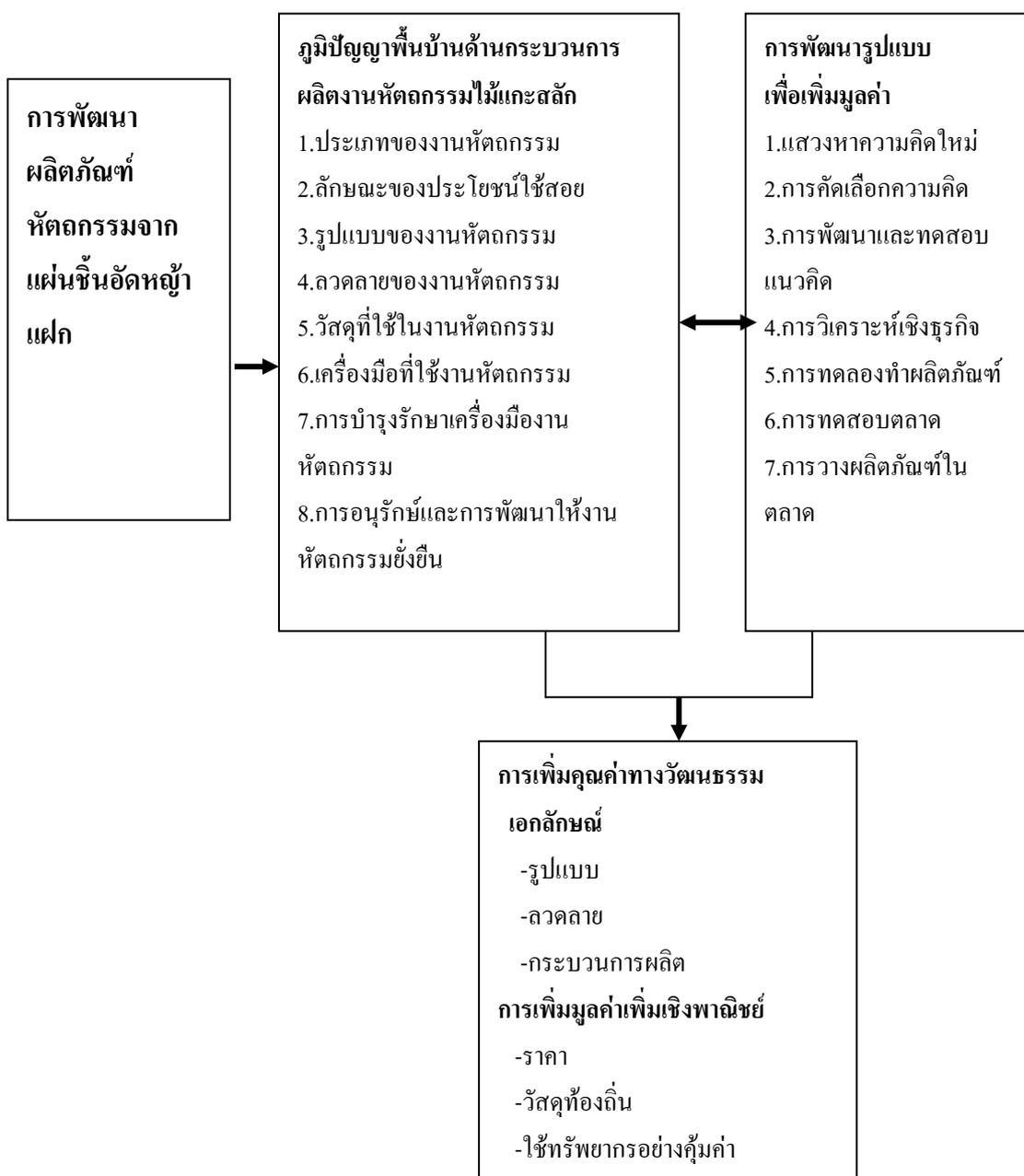
รูปแบบเชิงพาณิชย์ หมายถึง รูปแบบของผลิตภัณฑ์หัตถกรรมไม้แกะสลักที่ผลิตขึ้นเพื่อการค้า

มูลค่าเพิ่มเชิงพาณิชย์ หมายถึง การสร้างมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์เพื่อประโยชน์ทางการค้าแต่ยังมีคุณค่าทางด้านภูมิปัญญาดั้งเดิมให้คงไว้ โดยเฉพาะคุณค่าทางภูมิปัญญาด้านการผลิตที่สามารถสะท้อนอัตลักษณ์หรือลักษณะเฉพาะตัวได้อย่างเหมาะสมตามสภาพท้องถิ่น

การพัฒนารูปแบบงานหัตถกรรมไม้แกะสลักภาคกลางเพื่อเพิ่มมูลค่า หมายถึง แนวคิดหรือวิธีการที่ใช้ในการคัดแปลงเพิ่มเติมงานไม้แกะสลักอันจะนำไปสู่การเพิ่มมูลค่าเชิงพาณิชย์ได้แก่การแสวงหาความคิดใหม่ การคัดเลือกความคิด การพัฒนาและทดสอบแนวคิด การวิเคราะห์เชิงธุรกิจ การทดลองทำผลิตภัณฑ์ การทดสอบตลาด และการวางผลิตภัณฑ์ในตลาด

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง การพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถกรรมและบรรจุภัณฑ์จากแผ่นขึ้นอัดหญ้าแฝก และวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรเพื่อการสร้างมูลค่าเพิ่มและสร้างรายได้ให้กับชุมชน ผู้วิจัยได้ กำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษาดังนี้

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย